

КИТАЙСКО-АРАБСКИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ПО ПЪТЯ НА КОПРИНАТА ПРЕЗ VII-X ВЕК

Искра Мангова-Стоянова

Появата на исляма е събитие, което повлиява историята на целия свят. Първото пряко следствие във всички случаи е обединяването в името на общия идеал на целия Арабски полуостров, някои от чийто племена се присъединяват към новата вяра малко преди смъртта на Мохамед. Второто следствие е завоевателният тласък, който дава възможност на ислямизираните араби да сложат ръка върху обширни територии извън техния полуостров и около 750 г. да установят господство над земи, простиращи се от Пиринеите до границите на Китай (Сурдел: 2002, 22–23).

Не ни е известна точната дата, когато един арабин от Мека на име Мохамед започва да проповядва сред своите съплеменници една нова религия, приела името *ислям*, т.е. “подчинение на Бога”, поради това, че призовава всички, но най-вече богатите, да се подчинят на единствения Бог *Аллах* и да се подготвят за Страшния съд, който един ден неизбежно ще настъпи. За сметка на това знаем, че през 622 г., поради възникнали пререкания с първенците на Мека, Мохамед и последователите на новата вяра, т.е. “вярващите”, наричани още мюсюлмани, напускат родния си град и се установяват в оазиса Ятриб, разположен на около 100 км северно от Мека, който става “града” (*мадина*) на Пророка или Медина. Това преселение се нарича Хиждра и бележи началото на мюсюлманската ера. Известно е също така, че Мохамед умира няколко години по-късно, през 632 г., след като успява да победи Мека и да организира в Медина новата общност на първите мюсюлмани, състояща се от придошлите от Мека, наричани *мухаджирун* или “изселници” и приобщените местни жители на Медина, приели името *ансар* или “поддръжници” (Сурдел: 2002, 19).

След етапа на резките, но колебливи промени, белязали управлението на първите четирима халифа (632–660 г.), идва епохата на арабо-

сирийската политика на една изключителна династия – тази на Бану Омая, известна като династията на Омейядите (660–750). След смъртта на Мохамед, арабите се чувстват отговорни да предадат посланието му на другите народи, и тази мисия създава завинаги у тях чувство на превъзходство. Арабите с ново самочувствие започват своята завоевателска политика към границите на Византийската империя и съседните държави. Покоряването на Южна и Източна Персия се оказва трудна задача, но все пак шахиншах Яздигерд, който успява да избяга на изток, в крайна сметка бива убит в околностите на град Мерв (днешния гр. Мари в Туркменистан) и цялата Сасанидска империя попада в ръцете на арабските завоеватели, които през втората половина на VII век изтласкват тюркските народи и завладяват териториите отвъд река Окс (днешна Амударя). В началото на VIII век те дори започват настъпление към Туркестан, възползвайки се от външните нападения над Китай. Все пак китайската армия отговаря на предизвикателството и въпреки поражението, което претърпява през 751 г. край река Талас, в крайна сметка успява да задържи мюсюлманите извън границите на Согдиана. По такъв начин устремът на арабите бива спрян и на изток, така както това става на север срещу Византия и в Индия, където през 718 г. арабски групи нахлуват по река Инд и завладяват част от Пенджаб.

През периода от началото на завоеванията до средата на VIII век, арабите сами контролират огромната създадена от тях империя, като упражняват по отношение на местните арабизирани и ислямизирани народи политика на умерена асимилация. Що се отнася до икономиката, тя обяснява интересите към този район, който снабдява средиземноморския свят не само с произвежданите в него благовония, но и с различни други стоки, внасяни от Далчния Изток и Източна Африка. Керванната търговия и корабоплаването са сред най-развитите стопански дейности, наред с отглеждането на редки земеделски култури. Керваните стигат от една страна до Палестина, а от друга – до Персийския залив.

В средата на VIII век, през 750 г. династията на Омейядите е сменена от тази на Абасидите, начело с Ал-Сафah и просъществувала до 1260 г. Още първият халиф от новата династия премества центъра на властта, придавайки на империята повече азиатски, отколкото средиземноморски характер. Веднага след победата над Омейядите, той се установява в Ирак, където през 762 г. наследникът му Ал-Мансур основава

Багдад, “градът на спасението”, претърпял впечатляващо развитие, прекъснато за кратко в периода 836–892 г., когато халифите се преместват в Самара. Това развитие съответства на икономическия подем в империята, станала мост между Централна Азия и Далечния Изток от една страна, а от друга – свързващо звено с Източна и Западна Европа. Същевременно то е съпроводено от разцвет в литературата и философията, който превръща този период ако не в златен век, то най-малкото в епоха, в която арабо-ислямската цивилизация установява основните си белези и главните свои характеристики, поели по-късно в различни посоки според различните райони (Сурдел: 2002, 50–51). Династията на Абасидите е известна с интелектуалното пробуждане на населението – през този период халифите поръчват множество преводи на арабски от персийски, китайски, санскрит, сирийски и гръцки, които по-късно достигат до Испания, Сицилия и т.н.

Търговията с Китай започва много рано и посредством нея, народите от цял свят осъществявали връзките си и разбирали за развитието и съществуването си. Нефритът, например навлязъл в Китай от Централна Азия по времето на династия Шан (приблизително 1600–1050 г. пр. Хр.), стъклените стоки от Средиземноморието се появили по времето на дин. Цин (221–206 г. пр.Хр.), а търговците пренесли изключителна китайска керамика в Ирак през IX в. където в този период управлявала арабската Абасидска династия (749–1258 г.). В същото време обаче, достигналите в Китай арабски изделия с рисунки под гланца и иранския кобалт вдъхновили развитието на китайската техника за изработване на керамика от бял и син порцелан. Според проф. Блум най-важната стока обаче по пътя от Китай на запад се оказала хартията – китайското изобретение, което променило хода на цивилизацията и спомогнало за развитието ѝ повече от всяка друга стока (Bloom, J.).

Хартията, произвеждана от сбиване на целулозни влакна се появила за пръв път в югоизточен Китай още преди Христа. Първоначално била използвана за опаковъчен материал, но около началото на новата ера китайците започнали да я използват за писане, и бамбуковите пластинки, употребявани до тогава, били заменени. Будистките монаси, които записвали сутри и други будистки текстове, пренесли хартията и технологията ѝ на производство в Корея, Япония, централна Азия и Индия. Тя останала непозната за страните от Западна Азия и Средиземноморието до появата на исляма. Първите копия на целия Коран, който мю-

сюлманите смятат за откровенията на Бог към пророка Мохамед, били написани на пергамент, а папирусите, произвеждани в Египет (завладян от арабите през 641 г.), се използвали за писма, записки и други документи. Мюсюлманите – араби видели хартия за пръв път, когато армията им завладява централна Азия към края на VII и началото на VIII в. (Bloom, J.). Често се споменава, че армията на Абасидите пленила производители на хартия в битката при Талас¹ през 751 г., но това твърдение или по-скоро – мит няма фактически доказателства, а същевременно хартията вече се произвеждала в централна Азия от векове, което се потвърждава от открита от археолозите чанта с хартиени писма, адресирани до търговец в Самарканд през IV в. (Обр. 1).

Девастиш (Devastisch), владетел на Панджикент (Panjikent), Согдиана (сега Таджикистан), преди да бъде заловен от арабите през 722 г. оставил архив от 76 текста на согдийски, арабски и китайски, написани на кожа, дърво и хартия, които руски учени открили при Kala-i Mug (Bloom, J.). Няколко десетилетия по-късно, през 762 г. когато Абасидската династия преместила столицата на Ислямската империя от Дамаск (Сирия) в Багдад (Ирак) се наложило бързото въвеждане и разпространение на хартията в ислямските земи. От Ирак хартията била пренесена в Сирия, Египет, през Северна Африка до Мароко и най-накрая в Испания, където през X в. за пръв път била спомената от пътешественик. Естествено по-голямата част от текстовете на хартия били от религиозно естество, но най-ранната известна ръкописна версия на популярните приказки познати като “Арабски нощи” били копирани през IX в. в Египет или Сирия (Abbott, N., 1949).

Според Гумилъв търговията била твърде оживена и доходна, но обслужвала не народните маси, а социалната върхушка, нуждаеща се от предмети и разкош. Китайците получавали от Иран, предимно за императриците си, знаменитата боя за вежди, която била много скъпа. Вавилонските килими също били екзотична стока. Освен това в Китай се внасяли натурални и изкуствени сирийски скъпоценни камъни, корали и бисери от Червено море, платове от Сирия и Египет, както и наркотици от Мала Азия. Но според руския учен, най-главната търговска стока била коприната, която пристигала в Европа още от времето на Август. Гумилъв твърди, че потребността на Византия от коприна била огромна, защото освен за нуждите на Двора и на аристокрацията, тя се използвала

като валута при отношенията ѝ с варварите, най-вече – при наемането на спомагателни войски (Гумильов: Великият тюркски хаганат 2007, 48–49).

Доказателства за съществуващите китайско-арабски отношения от религиозно естество през периода на династия Тан са няколко големи джамии, запазени и до днес – това са джамиите в градовете *Ханджоу* (Hangzhou), *Чюенджоу* (Quanzhou), *Гуанджоу* (Guangzhou) и *Сиан* (Xi'an). В този доклад по-подробно ще се спра на Великата джамия в гр. Сиан (провинция Шаанси) (**Xi'an Qingzhen Dasi**), която е най-големия и най-добре запазен средновековен мюсюлмански храм в Китай.

Според запазените до сега там исторически сведения, издълбани върху каменни стели, джамията е построена през 742 г. по времето на император *Тан Сюендзун* (*Ли Лундзи*). Това означава, че джамията е на повече от 1250 год. Разположена е на площ от 12–13 000 м², астройките заемат около 6 000 м². Джамията е била реставрирана и разширявана при управлението на династиите Сун, Юен, Мин и Цин, а сега ежегодно се отпускат субсидии от държавата за поддържането ѝ. През 1956 г. тя е обявена за важна историческа и културна забележителност и е под протекцията на правителството на провинция Шаанси (*The Guidebook of Xi'an Great Mosque*).

За разлика от облика на множеството мюсюлмански храмове, този на джамията в Сиан е доста нестандартен. Тя прилича на будистки храм от 15 в., тъй като това, което е останало от джамията сега са реставрации от периода на династиите Мин и Цин.

Джамията била построена във формата на правоъгълник от изток на запад (с лице към Мека, за разлика от будистките храмове), и е разделена на четири двора в права линия с множество павилиони и пагоди. В дъното се намира залата за молитви (Обр. 6), в която всички страници от Корана са издълбани върху 600 огромни дъски, 30 от които – на китайски език, а останалите – на арабски (<http://www.archnet.org>).

БЕЛЕЖКИ

¹ Талас – река, която пресича територията на Казахстан и Киргизстан, и свързана с битката между армиите на дин. Тан и Абасидите.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **Abbot, Nabia.** A Ninth-Century Fragment of the “Thousand Nights” New Light on the Early History of the Arabian Nights, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol.8, №3. (July, 1949), pp.129–164.
2. **Bloom, Jonathan.** Silk road or Paper Road, Boston College, online http://www.silk-road.com/newsletter/vol3num2/5_bloom.php
3. **The Guidebook of Xi'an Great Mosque**, free edition, Management Committee of Xi'an Great Mosque.
4. **Гумильов, Лев.** “Древните тюрки – Великият тюркски хаганат”, прев. Мариян Петров, Посоки. София, 2007.
5. **Сурдел, Доминик.** “История на арабите”, прев. Марио Йончев, изд. Одри. Враца, 2002.
6. http://www.archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=9146

Обр. 1. Древно согдийско хартиено писмо, прил. от 313 г., открито от Аурел Щайн в Дунхуан; сега в Британската библиотека (Bloom, J.)

Обр. 2. Ръкописи и печатни документи, открити от Аурел Щайн в Дунхуан; най-долу е първата цяла печатна книга, копие на диамантената сутра, прил. 868 г., сега в Британската библиотека (Bloom, J.)

Обр. 3. Каменна плоча на входа на джамията, снимка – личен архив

Обр. 4. Изглед към един от дворовете, снимка – личен архив